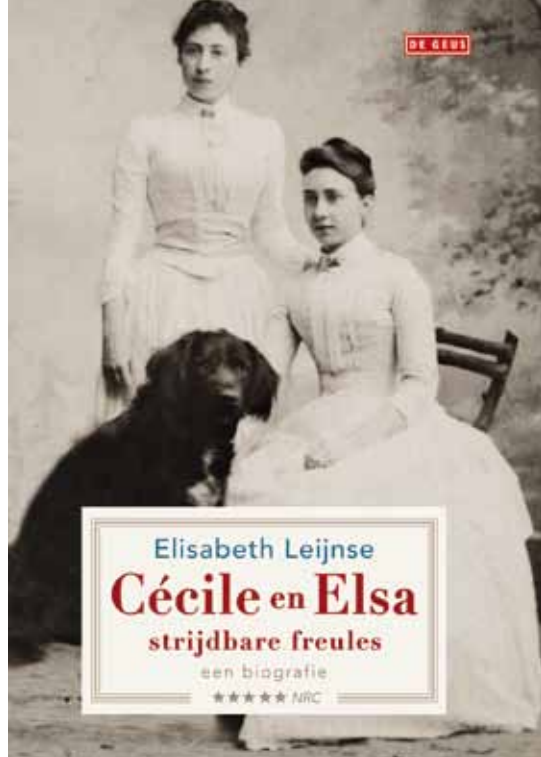

Cécile en Elsa. Strijdbare freules.

Elisabeth Leijnse (De Geus, Amsterdam 2015),
640 blz., € 29,95

Strijdbare freules

Deze dubbelbiografie gaat over twee zussen uit een protestants-christelijk en aristocratisch gezin, van wie de oudste in 1868 is geboren en de jongste twee jaar later. Zij lijken onlosmakelijk met elkaar verbonden. Vrijwel alles doen en beleven zij samen. Daarvoor zorgen, aanvankelijk in Zwolle en later in de omgeving van Den Bosch, hun ouders Jan de Jong van Beek en Donk, jurist, en gravin Anna Nuhuys. Zij voeden hun kinderen, er is ook nog een oudere broer, op volgens de leer van Friedrich Fröbel. Die stelt de zelfontplooiing van het kind centraal; het kind bepaalt daarbij zelf de eigen ontwikkelingsfasen. Ze doen dat nauwgezet, en consequent houden zij zich dan ook aan de richtlijnen van de Duitse pedagoog. Zo leggen zij achter hun woonhuis een 'fröbeltuin' aan, waar de meisjes naar hartenlust samen kunnen experimenteren. Een volgende stap in de vorming is het thuisonderwijs, gegeven door de moeder (een polyglot) en buitenlandse gouvernantes. De resultaten mogen er zijn, want sneller dan op reguliere scholen beheersen zij de talen Engels, Frans en Duits. Ook blinken zij in andere vakken uit. Elsa bijvoorbeeld speelt al op jonge leeftijd voortreffelijk piano. De enige smet is dat zij zich naar hun leeftijdgenoten toe soms standsbewust gedragen en op hen neerkijken, ook al participeert hun vader in de arbeidersbeweging en bestrijdt hij de armoede. Eveneens versterken de stemmingsstoornissen en zenuwpijnen van hun moeder, die allengs aan de morfine verslaafd raakt, de bijna symbiotische saamhorigheid. Hun eerste gezamenlijke hoogtepunt, maar dan

verkeren zij reeds in de adolescentiejaren, vormt een bezoek aan de *Bayreuther Festspiele*. Daar worden de opera's van hun favoriete componist Richard Wagner opgevoerd, die zij daarop nog meer adoreren dan zij al deden. Pas hun beide huwelijken zorgen, nadat hun vader is overleden, voor een eerste scheiding van de geesten. Cécile trouwt met Adriaan Goekoop (een schatrijke projectontwikkelaar, eigenaar van Park Sorghvliet en eerste bewoner van het Catshuis), een man die zij in eerste instantie had afgewezen. Behalve haarzelf komt zijn grootkapitaal ook haar moeder (inmiddels afgekickt) en haar zuster goed van pas, want hun vader had zijn vrouw en kinderen onverwacht weinig geld en goed nagelaten. Zij kan hen nu financieel onderhouden, iets wat ze haar leven lang zal blijven doen.

Enige tijd later volgt de echtverbintenis van Elsa. Na vele mitsen en maren weet zij de componist Alphons Diepenbrock tot een jawoord over te halen. Snel blijkt dat de zussen een niet al te gelukkige keuze in de liefde hebben gemaakt, want geen van beiden consummeert het huwelijk. Bij Cécile is de reden min of meer dat zij onvoldoende van haar introverte man houdt. Na een paar jaar laat zij zich dan ook van hem scheiden en ontvangt zij een riant alimentatie. Bij Elsa spelen psychologische en godsdienstige complicaties een rol, waardoor de verhouding lange tijd platonisch blijft. Ze volhardt echter in haar hartstocht en nadat er derden bij zijn betrokken (hij gaat vreemd met een jonge bewonderaarster, zij met een muzikrecensent en huisvriend) vinden zij elkaar toch nog op seksueel gebied.

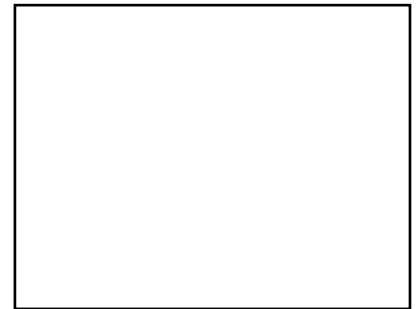
Ten langen leste schenkt zij het leven aan twee dochters. Dan heeft ze echter al haar studie rechten opgegeven (ze zou de eerste vrouwelijke advocaat in Nederland zijn geweest), want ze wil zich volledig wijden aan haar 'geniale' eega en na diens dood (hij wordt achtenvijftig) over zijn oeuvre waken. Het leven van Cécile na haar echtscheiding getuigt van meer spektakel. Tijdens haar huwelijk nog schrijft zij de feministische roman *Hilda van Suylenburg*, die ondanks de vernietigende kritieken een ongekennde bestseller wordt met talloze herdrukken en vertalingen. Ook organiseert zij de zeer succesvolle Tentoonstelling van Vrouwenarbeid, waarin zij laat zien wat vrouwen allemaal los van mannen presteren. Daarnaast zet zij zich in voor het vrouwenstemrecht en richt zij de 'Bond ter bestrijding eener gruwel-mode' op tegen veren en vogeltjes op dameshoeden, een voorloper op de Vogelbescherming. Verder verhuist zij naar Rome en daarna naar Parijs. In Frankrijk krijgt zij een relatie met de beeldhouwer-schilder Antoine Bourdelle en na zijn overlijden trouwt ze met de chemicus Michel Frenkel, een gevluchte Poolse Jood, met wie zij een zoon krijgt. Geruime tijd is zij dan al met Elsa gebrouilleerd en kan er zelfs van een schisma tussen de twee worden gesproken. Het contact verloopt bijna uitsluitend nog via brieven. In haar tweede boek namelijk had Cécile een gesjeesde rechtenstudente ►

als hoofdpersoonage geportretteerd, waarin Elsa zich overduidelijk had herkend, wat haar tot in haar diepste wezen had gekrenkt. Cécile overleeft haar jongere zus vijf jaar en sterft in 1944. Eerder had zij zich evenals Elsa tot het katholieke geloof bekeerd. Ook sympathiseerde zij in haar nieuwe vaderland op bejaarde leeftijd met een ultrarechtse beweging. Elisabeth Leijnse (hoogleraar letterkunde aan de Universiteit van Namen) heeft twaalf jaar aan de levensbeschrijvingen gewerkt. Veel informatie haalde zij uit een kist met persoonlijke documenten, die lange tijd ongeopend was gebleven. Ook heeft ze gesprekken gevoerd met familie, onder wie de kleinzoon van Cécile in Frankrijk, die zij via het afstrepen van een lange lijst namen in een telefoonboek uiteindelijk wist te vinden. Al haar inspanningen hebben een boekwerk, exclusief noten, van ruim 500 pagina's opgeleverd. Een belangrijke vraag voor de lezers van *Kleio* is uiteraard of datgene wat zij aan de vergetelheid heeft onttrokken allemaal historisch gezien interessant is. Eerlijk gezegd heb ik daar mijn twijfels over. In zijn algemeenheid mag het verhaal enerverend en meeslepend zijn, ik vind ook dat de auteur te veel gemurmel, kinnesinne en confidenties heeft aangehaald, die vermoed ik niet ieders nieuwsgierigheid en zeker niet van historici zullen prikkelen. Wat mij betreft had het totaal aantal bladzijden minder gekund. Wat niet wegneemt dat de uitvoerige vertelling een caleidoscopisch tijdsbeeld van eind negentiende en begin twintigste eeuw geeft. Tal van actuele zaken toen, zoals het feminisme, het vrouwenkiesrecht, de opvoeding, de antithese tussen de belangrijkste geloven, de opkomst van het socialisme komen aan de orde. Ook vanuit cultuurhistorisch perspectief boeit de biografie zonder meer. Vele musici bijvoorbeeld passeren de revue, zoals Gustav Mahler (een goede vriend van Diepenbrock, die een aantal keren bij hem logeerde wanneer hij gastdirigent van het Concertgebouworkest was), Willem Mengelberg en Eduard van Beinum. Ook verscheidene literatoren met wie de dames contact hebben gehad komen langs, onder wie de tachtigers Frederik van Eeden, Willem Kloos, Herman Gorter (een persoonlijke vriend van de componist, doch vanwege zijn communistische voorkeur geweigerd op diens begrafenis) en Lodewijk van Deyssel. Een speciale plaats neemt Louis Couperus in. Is zijn fatalistische roman *Langs lijnen van geleidelijkheid* nu wel of niet gebaseerd op de leefsituatie van Cécile in Rome en haar relatie met haar bekende beeldhouwer-schilder? Het lijkt er verdacht veel op. Ook tal van vrouwen die het feminisme op gang hebben gebracht, onder wie de eerste artsen Aletta Jacobs en Catharine van Tussenbroek, komen veelvuldig in de dubbelbiografie voor. Is *Cécile en Elsa, strijd bare freules* de terechte winnaar van de Libris Geschiedenis Prijs 2016? Ik laat dat oordeel liever aan de lezer over!

Gert Moleman ■

Histocrypto

Deze afbeeldingen zijn cryptische aanwijzingen. Welke historische gebeurtenis wordt hier gezocht? Stuur het antwoord vóór 7 december naar redactie@vgnkleio.nl. Vergeet niet uw adres erbij te vermelden! Meedoen kan ook via de website www.vgnkleio.nl.

Het antwoord op de histocrypto uit *Kleio* 5 was: moedernegotie. De winnaar is Geerte Holwerda uit Gouda. Zij wint de boekenbon van 20 euro. Gefeliciteerd!